

Ivars Šapošņikovs

Latvijas Antidopinga biroja eksperts izglītības un informācijas jautājumos

e-pasts: ivans.saposnikovs@antidopings.gov.lv

KAS IR ANTIDOPINGS, UN KĀDĒĻ TAS MUMS VISIEM VAJADZĪGS?

Dopings ir nozīmīga problēma gan sporta nākotnei, gan sabiedrības veselībai kopumā. Mūsdienās informācija par vielām, kas konstatētas dopinga kontrolē, sniedz norādi par šo vielu lietošanas izplatību un sagaidāmajām veselības konsekvencēm, it īpaši, ja izpētītu "amatieru" dopinga kontrolē atklāto vielu sarakstu. Vienlaikus joprojām nav zinātnisku pierādījumu par daudzu vielu nozīmīgumu sportiskā snieguma uzlabošanā, bet vēl arvien atrodas "drosminieki", kas mēģina spekulēt, balstoties uz neeksistējošiem pierādījumiem, un lietot vielas sportisku rezultātu labā.

Pēc Pasaules Antidopinga aģentūras sniegtās informācijas, 2018. gadā visbiežāk (44%) tikuši konstatēti anaboliskie aģenti (AAS), 15% – stimulējošās vielas, 14% – diurētiskie līdzekļi un maskējošie aģenti, 9% – hormoni un vielmaiņas modulatori, savukārt glikokortikoīdi un beta blokatori attiecīgi 7% un 4% no visiem nelabvēlīgiem analīžu rezultātiem. Ārsti noteikti atpazīst terapijā izmantotās vielas, kas slimniekam ar hroniskām vai akūtām kaitēm ir dzīvību glābjošie medikamenti. Diemžēl sportistam tie ir medikamenti no aizliegto vielu un metožu saraksta.

Lai diskutētu par tik nozīmīgu problēmu sportā, kas saistīta ar vairākām zinātnēm, sākot ar bioloģiju un medicīnu, beidzot ar ētiku un socioloģiju, ir jāzina problēmas izplatība. Pētījumi un konkrēti skaitļi, kas liecina par dopinga vielu izplatību jeb lietošanu dzīves laikā gan profesionālu sportistu, gan amatieru vai fitnesa entuziastu vidū, ievērojami atšķiras un patiesībā neatspoguļo reālo skaitu. Pētījumā, kas veikts 2014. gadā, apkopojot vairāku pētījumu datus, norādīts, ka dopinga izplatība profesionālu sportistu vidū var būt no 14 līdz 39%. Aplūkojot AAS medikamentu izplatību, ir secināts, ka Skandināvijas valstīs tā ir no 4,4% Zviedrijā līdz 0,5% Dānijā. Aplūkojot dopinga izplatību pasaulē, konstatēts,

ka vislielākā izplatība ir Vidējo Austrumu valstīs – 21,7%, Eiropā – 3,8%, savukārt Ziemeļamerikā un Dienvidamerikā attiecīgi 3,0% un 4,8% populācijas kādā no dzīves posmiem izmantoja AAS vielas, lai uzlabotu savu sportisko sniegumu. Analizējot šos rādītājus pēc dopinga lietotāju grupām, secināts, ka Ziemeļvalstu reģionā AAS lieto 32,3% atlētu un 2,1% fitnesa entuziastu. Aplūkojot pētījumu datus par pasauli kopumā, secināts, ka par AAS pozitīvo ietekmi sevi mēģina pārliecināt 13,4% profesionālo sportistu un 18,4% fitnesa entuziastu. Pētnieki piekrīt, ka skaitļi var būt nepilnīgi un vairāku apsvērumu dēļ būtu nepieciešams veikt plašākus pētījumus. Pirmkārt, ķīmiskajās analīzēs nevar noteikt visas dopinga vielas vai metodes, kas pieejamas sportistam. Otrkārt, profesionālie sportisti zina, ka dopings ir aizliegts, un par to atklāti nerunā, turklāt sportists var nesniegt pilnīgu un patiesu informāciju, pat ja viņš plāno sadarboties ar pētnieku.

Tāpēc, informējot un izglītojot sportistus un sporta darbiniekus par antidopinga jautājumiem, ir nepieciešams skaidrot viņiem Pasaules Antidopinga kodeksa un Pasaules Antidopinga programmas mērķus, darbības jomas un struktūru.

Pasaules Antidopinga kodeksa un Pasaules Antidopinga programmas mērķi:

- aizsargāt sportistu pamattiesības piedalīties sportā, kurā netiek lietots dopings, un tādējādi visā pasaulē veicināt sportistu veselību, godīgumu un vienlīdzību;
- starptautiskā un valsts līmenī nodrošināt saskaņotā, koordinētas un efektīvas antidopinga programmas dopinga lietošanas gadījumu atklāšanai, to skaita samazināšanai un dopinga lietošanas novēršanai.

Pasaules Antidopinga kodeksu pirmoreiz pieņēma 2003. gadā, un tas stājās spēkā 2004. gadā, un pēc tam tā grozījumi stājās spēkā 2018. gada 1. jūnijā. Pašlaik tiek gaidīta kodeksa 2021. gada versija, kas papildinās jau iepriekšējās versijas un liks pamatus jaunai izpratnei par antidopinga sistēmu. Vienlaikus sportista veselība kļūst par prioritāti visai antidopinga sistēmai.

Būtiski, ka vārds "dopings" sportistiem un sporta darbiniekiem tiek definēts kā viens vai vairāki Pasaules Antidopinga kodeksa 2. panta 1.-10. punktā norādītie antidopinga noteikumu pārkāpumi:

- aizliegtas vielas, tās metabolītu vai marķieru klātbūtne paraugā, kas ņemts no sportista ķermeņa (sportista objektīvā atbildība);
- sportists lietojis vai mēģinājis lietot aizliegtu vielu vai aizliegtu metodi (der jebkurš objektīvs pierādījums, sportista atzišanās, liecinieku liecības, bioloģiskā pase u. c.);
- izvairīšanās no paraugu vākšanas jeb dopinga kontroles, atteikšanās ierasties vai neierašanās uz paraugu vākšanu;
- informācijas nesniegšana par sportista atrašanās vietu (sportistu reģistrā iekļautie sportisti, kas sniedz informāciju par savām atrašanās vietām);
- falsifikācija vai falsifikācijas mēģinājums kādā no dopinga kontroles posmiem (iejaukšanās un/vai darbības, kas grauj dopinga kontroles posmu);
- aizliegtas vielas vai aizliegtas metodes glabāšana (attiecas gan uz sportistiem, gan treneriem un ārstiem, izņemot gadījumus, kad sportistam ir terapeitiskās lietošanas atļauja);
- aizliegtas vielas vai aizliegtas metodes izplatīšana vai izplatīšanas mēģinājums (tostarp tirgošana);
- aizliegtas vielas ievadīšana un ievadīšanas mēģinājums vai metodes lietošana vai lietošanas mēģinājums (attiecas gan uz sportista apkalpojošo personālu, gan uz pašu sportistu);
- līdzdalība (mudināšana, atbalstīšana, plānošana, slēpšana, līdzdalība vai kāda cita veida tīša līdzdalība kāda antidopinga noteikuma pārkāpumā vai mēģinājumā);
- aizliegta biedrošanās (diskvalificētais sportists vai palīgpersonāls nav tiesīgs iesaistīties sportā; tas ir attiecināms uz jebkuru personu, kura ir saņēmusi diskvalifikāciju par antidopinga noteikumu pārkāpumu).

Aizliegto vielu un metožu saraksts katru gadu tiek atjaunināts. Lai vielu vai metodi iekļautu aizliegtajā sarakstā, tai jāatbilst diviem no trim kritērijiem:

- 1) viela vai metode var uzlabot vai uzlabo sportisko sniegumu;
- 2) tā rada reālus vai potenciālus draudus sportista veselībai;
- 3) tā ir pretrunā Pasaules Antidopinga kodeksa ievadā aprakstītajam sportiskajam garam (piemēram, marihuāna).

Vielu vai metodi šajā sarakstā var iekļaut arī tad, ja ir medicīniski vai citi zinātniski pierādījumi, farmakoloģiska iedarbība vai pieredze, kas liecina par to, ka viela vai metode maskē citu aizliegtu vielu vai aizliegtu metožu lietošanu.

Pieņemot lēmumu par vielas vai metodes iekļaušanu Aizliegto vielu un metožu sarakstā, Pasaules Antidopinga aģentūra ņem vērā norādītos kritērijus, vairākkārt konsultējās ar visām sportā iesaistītajām pusēm, uzklausa Pasaules Antidopinga kodeksa parakstītājus (valdības, nacionālās antidopinga organizācijas, Olimpiskās komitejas u. c.) un citas ieinteresētās puses.

2020/augusts

Neraugoties uz to, ka Pasaules Antidopinga aģentūra nosvinēja 20 gadu jubileju, joprojām nākas skaidrot, kāds ir antidopinga programmu nolūks, proti, saglabāt sporta patieso vērtību. Šo patieso vērtību bieži vien sauc par sportisko garu. Tā ir olimpiskās idejas būtība – cenšanās sasniegt cilvēka spēju izcilību, mērķtiecīgi pilnveidojot katra cilvēka dotības. Tā ir godīga spēle. Sportiskais gars ir cilvēka gara, miesas un prāta vienotības cildinājums, un tam ir raksturīgas vērtības, kuras mēs gūstam sportā un veicinām ar sporta starpniecību:

- ētika, godīga spēle un godīgums,
- veselība,
- snieguma izcilība,
- raksturs un izglītība,
- prieks un liksme,
- komandas darbs,
- aizraušanās un uzticēšanās,
- noteikumu un likumu ievērošana,
- cieņa pret sevi un citiem dalībniekiem,
- drosme,
- kopība un solidaritāte.

Dopinga lietošana un sportiskais gars ir pilnīgi nesavienojami jēdzieni.

Jāuzsver, ka sportisti starp galvenajiem faktoriem, kas atbur no dopinga lietošanas, min morāli, tikumību un sirsdarbiņu. Sabiedrība ciena godīgu un tīru sportu, tāpēc, realizējot sportistu izglītošanu, ir nepieciešams sniegt plašāku ieskatu dopinga problēmā un ar to saistītiem profilakses pasākumiem, jo, tāpat kā sportu neveido vienīgi uzvaras vai zaudējumi, tāpat arī sportisko sniegumu ietekmē dažādi faktori, tostarp:

- mīlestība pret savu sporta veidu,
- kvalitatīvi treniņi,
- atpūta un atjaunošanās,
- labs uzturs,
- laba atbalsta komanda,
- smags darbs,
- pacietība.

Tāpēc visiem, kas ir iesaistīti sportistu audzināšanā, trenēšanā un atbalstā – gan treneriem, gan arī vecākiem, – ir jārealizē tikai viens uzdevums – jāpalīdz bērnam sasniegt viņa sportiskos mērķus, mācot cienīt un novērtēt patiesu sportisko garu, un apzināties drošības, disciplīnas, labas veselības, pašcieņas, kā arī godīga sporta nozīmīgumu.

Izmantotā literatūra:

1. Heuberger, J. A. A. C., Cohen, A. F. (2019). Review of WADA Prohibited Substances: Limited Evidence for Performance-Enhancing Effects. *Sports Medicine*. 49(4), 525-539.
2. World Anti-Doping agency. 2018 anti-doping testing figures. <https://www.wada-ama.org/en/resources/laboratories/anti-doping-testing-figures-report>
3. Pielke, R. Jr. (2018). Assessing Doping Prevalence is Possible. So What Are We Waiting For? *Sports Medicine*. 48, 207-209.
4. de Hon, O., Kuipers, H., van Bottenburg, M. (2015). Prevalence of Doping Use in Elite Sports: A Review of Numbers and Methods. *Sports Medicine*. 45(1), 57-69.
5. Antidoping Norway (2018). *Doping and Public Health*. 16-20.
6. Pasaules Antidopinga aģentūra. 2015. gada Pasaules antidopinga kodekss ar 2019. gada grozījumiem.